

6. Гординський С. Поет «другої генерації» // Назустріч. – 1936. – 15 лютого.
7. Просалова В. Текст у світі текстів Празької літературної школи. – Донецьк, 2006.
8. Ольжич О. Незнаному Воякові. – К., 1994.
9. Антонович М. Нове видання поезій Юрія Липи // Нові дні. – 1967. – Ч. 210 (211), серпень.
10. Костельник Г. [Рецензія на збірку «Вірую» Ю.Липи] // Дзвони. – 1939. – Ч. 5-6.
11. Качкан В. Юрій Липа у світлі нових матеріалів і джерел (Стаття 1) // Вісник МІЛП (Літературознавчі студії). Вип. 3. До 10-ї річниці Незалежної України. – К., 2001.
12. Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. – К., 1988. – Кн. 1. – Ч. 1.
13. Липа Ю. Бій за українську літературу. – Варшава, 1935.
14. Черватенко Л. Літературознавство як провісництво // Кур'єр Кривбасу. – 1997. – Ч. 85-86.

УДК: 821.162.2-111

Красуцький О.М.

Подільський державний аграрно-технічний університет, Кам'янець-Подільський

КОНЦЕПЦІЯ НАДЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ ЛИПИ

У статті мова йде про особливості адаптації концепції надлюдини у творчості Юрія Липи до реалій українського суспільства. Аналізуючи особливості української ментальності, автор виводить власне українську концепцію надлюдини та її призначення в українському суспільстві.

Ключові слова: теорія надлюдини, суспільство, металність, адаптація.

Формування Юрія Липи як письменника та літературознавця припало на 20-30-ті роки ХХ століття, котрі характеризувалися завершенням національно-визвольних змагань та територіальним розподілом України між Росією та Польщею.

Національно-визвольні змагання, окрім того, що принесли певну свободу слова, принесли українському народові впевненість у своїй обраності. Ця впевненість, базуючись на теорії надлюдини Ф. Ніцше, в українській свідомості дещо модифікувалася і перетворилася на теорію певного типу поведінки, результатом якого має стати сходження індивіда на уявний Олімп. Основним показником цього уявного Олімпу є суспільне визнання лідерства за цим індивідом. Саме цей поведінковий стереотип став ще одним об'єктом дослідження українських письменників.

Дослідження особливостей концепції теорії надлюдини та її осмислення у творчості українських письменників займалися такі українські та вітчизняні дослідники: Л. Черватенко [7; 8], К.-Г. Юнг [9], Н. Хамітов [6], Ф. Ніцше [5] та ін. Проте жодне із цих досліджень не стосується особливостей концепції теорії надлюдини у творчості Юрія Липи. Саме у цьому та в подальших зверненнях літературознавців до несправедливо забутих імен поетів Празької школи полягає актуальність та новизна нашого дослідження.

Концепція теорії надлюдини постає перед нами вперше у філософських трактатах Фрідріха Ніцше – «Так сказав Заратустра» [5] – і базується вона на твердженні про те, що «існує людина слабка і незначна, і гірше за все те, що при цьому вона самовдоволена і намагається не знати про свою нікчемність. Але найбільш чесні і вільні зненавидять свою слабкість та оголосять їй жорстоку війну. Це і буде рухом до надлюдини – людини майбутнього» [4].

Сприймаючи теорію надлюдини, Юрій Липа модифікує цю концепцію під українську ментальність, для якої, на його думку, характерні такі риси, як особність та глибока віра у Бога, який керує людськими долями. При чому, зберігається розуміння того, що людина без Бога – ніщо, а тому ні про яку надлюдину, якщо це суперечить волі Бога, мови йти не може.

Для прикладу, у одній із програмних поезій поета читаємо:

*«Будуччина – у Бога. В Тебе – тільки труд
Виснажливий, безустанний і відданий.
Пророцтва не жди. Не вір. Ото життя твоє:
Як моря даль, – розгорнена праця
І – Божий зір над тим»* [1, с. 32].

Тобто поет стверджує, що досягнути стану надлюдини можна лише через важку працю, яка піднімає її до стану духовного очищення, в якому і тільки в якому людина перетворюється в надлюдину.

Окрім того, людина шлях свого перетворення мусить починати із свого «Я»:

*«Все явним прибуде, – заглянь же у себе, людино,
Як в яму із гаддям, наляканим свистом бича»* [2, с. 132].

Душа людини, яка за Ф. Ніцше, є проміжною ланкою між людиною і надлюдиною, складається із темного і світлого боків, і для того, аби стати надлюдиною, ця «ланка» повинна подолати свій темний бік.

Проте статус надлюдини, за концепцією Юрія Липи, будучи найвищим статусом, передбачає і високу відповідальність не лише за власні вчинки, але й за вчинки тих людей, який ця надлюдина веде за собою.

*«І прийде час, коли твої учинки
Обернуться й повстануть проти тебе;
Як вояки, зберуться навкруги*

*І зброєю грозитимуть тобі,
Нагому її безборонному» [2, с. 28].*

В принципі, це саме твердження простежується і у Ф. Ніцше, проте дещо в іншому ракурсі: «Людина – це щось, що треба здолати. Усі істоти досі створювали щось вище від себе. Що таке мавпа у порівнянні із людиною? Посміховисько або нестерпний сором. І тим самим повинна стати людина для надлюдини: посміховиськом або нестерпним соромом. Надлюдина – це зміст землі» [5, с. 46].

Так само, як і Ф. Ніцше, Юрій Липа дотримується тієї думки, що надлюдина мусить бути самотньою, оскільки лише будучи самотньою, вона може собі дозволити будь-які шляхи досягнення своєї вищої мети. Але, якщо Ф. Ніцше стверджує, що надлюдина стає самотньою вже тоді, коли вона обирає свій шлях до надлюдини, то Ю. Липа відкладає цей стан до того часу, поки людина не змушена буде відповідати за свої вчинки:

*«І юрби вчинків, з'єднані у Світлі,
Закаменіють, збліднуть, відійдуть,
І врешті будеш ти із Світлом сам на сам,
Чого був прагнений ти все життя...» [1, с. 28].*

Ф. Ніцше відкидає саму теорію відповідальності, оскільки він стверджує, що, через те, що Бог помер, відповідати тепер немає перед ким. Через те надлюдина, обираючи свою власну мету, відповідає лише перед самою собою, а тому залишається надлюдиною до кінця свого земного життя. Надлюдина ж за Юрієм Липою в будь-який момент може перестати бути надлюдиною, оскільки вона відповідальна, насамперед, перед Богом:

*«Лишень, відходячи, зупиняться два вчинки,
Найліпший і найгірший, озирнуться й скажуть:
– Так, це була людина, – її відійдуть, обнявшись» [2, с. 118].*

Тобто ми бачимо, що через власні вчинки людина має змогу як піднятися до надлюдини, так із надлюдини опуститися до звичайної людини.

Ще однією важливою характеристикою надлюдини є твердість характеру. На цьому сходяться і ідеолог теорії надлюдини, і український поет. Але якщо у Ф. Ніцше ця твердість характеру проявляється через відсутність страху образити людину на своєму шляху до досягнення власної мети (мета виправдовує засоби), то Ю. Липа просто констатує, що твердість характеру є необхідною складовою власного гармонійного розвитку:

*«Не будь відразу простий. Промовчи.
О, горе тим, що так кладуться м'яко,
Немов медуза мокра на долоні» [2, с. 156].*

Як ми вже зазначали вище, Юрій Липа адаптував концепцію теорії надлюдини до української ментальності, відповідно до якої мати – це найвища цінність людського життя:

*«Від самих початків життя, коли дружно в колісі
Ти тиєшся до сонця угору, побачивши тоді:
Всміхається разом із сонцем це сонце – то Мати.
А потім прийде, наче грім і потуга, до тебе
Згори голос Батька. І в цім ти зростеш і дозрієш,
Дозрієш, підеши і забудеш...» [1, с. 56].*

Тобто, ми бачимо, що липівська надлюдина, на відміну від надлюдини Ф. Ніцше, ні в якому разі не відмовляється від матері.

За Ф. Ніцше надлюдина не повинна мати ніяких людських почуттів до звичайних людей, оскільки всі їхні дії нагадують поведінку мавп: «подивіться, як вони лізуть, ці спритні мавпи! Вони лізуть один на одного і зриваються у бруд і прірву! Вони хочуть досягти трону: глупота для них в тому, що сидіння на троні вони вважають за щастя» [4]. В свою чергу, розуміючи те, що надлюдина змушена жити серед людей, Ю. Липа говорить:

*«Як я люблю людей... А що в них найлюбіше?
Вітання усміхом людини до людини.
А з усміху любов зростає часом, правда?» [1, с. 56].*

Так само, як і Ф. Ніцше, Ю. Липа вважає, що душа – це істинне «Я» людини, а все решта – лише одяг для душі:

*«Мужичино, смирися, бо стервом є мужеське тіло,
Бичів йому мало, і мало нещастя, щоб смирити,
Все прагне безоглядно стрічні жінки для забави,
Впаде під бичем, підведеться і прагне наново...» [2, с. 165].*

Тобто ми бачимо, що концепція надлюдини знайшла своє активне відображення не лише у філософії та соціології, але й у творах художньої літератури. Аналізуючи та осмислюючи її, письменник досить часто відтворювали поведінкові шаблони для надлюдини, відмінні від першооснов. Як правило, ці стереотипи були адаптовані до особливостей того соціуму, в якому вони проживають.

Список використаних джерел

1. Липа Ю. І. Вірую: Вибрані вірші / Олесь Янчук (післяслово). – Перевид. за зб. 1938 р. / Ю. І. Липа – Л. : Каменярь, 2000. – 102с.
2. Липа Ю. І. Твори: В 10 т. / Микола Ільницький (вступне слово) – Л. : Каменярь, 2005. – (Серія «Спадщина»). – Т. 1 : Поетичні твори / Ю. І. Липа – Л. : Каменярь, 2005 – 543с.
3. Липа-Гуменецька М. Юрій Липа – письменник, мислитель, лікар (Перегляд польських архівів) / М. Липа-Гуменецька // Слово і час. – 1999. – № 1. – С. 63–66.
4. Людина та надлюдина [Електронний ресурс]. – Точка доступу: <http://all-fil.ru/?p=71>.
5. Ницше Ф. Так говорив Заратустра: Книга для всіх і ни для кого / [перевод В. В. Рынкевича, под ред. И. В. Розовой] / Ф. Ницше. – М.: Интербук, 1990. – 230 с.
6. Хамитов Н. Философия человека: от метафизики метаантропологии [Електронний ресурс]. – Точка доступу: <http://users.i.com.ua/~nez/books.htm>
7. Череватенко Л. «І встану я на дні новії» [Про Ю. І. Липу] / Л. Черева-тенко // Літ. Україна. – 2000. – № 30. – С. 6.
8. Череватенко Л. Літературознавство як просвітництво: Юрій Липа / Л. Череватенко // Урок української. – 2000. – № 9. – С. 47–50.
9. Юнг К.-Г. Коллективное бессознательное [Електронний ресурс]. – Точка доступу: <http://www.jung.psy4.ru/cuc.htm>.

The article deals with the problem of peculiarities of adaptation of the theory of superman to the reality of Ukrainian society in the poetry of Yuriy Lyra. Analyzing the peculiarities of Ukrainian mentality, the author finds out Ukrainian conception of superman and its tasks in the Ukrainian society.

Key words: theory of superman, society, mentality, adaptation.

УДК 821.161.2.09“1920/1940”

Левницька Н.Є.

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Сімферополь

ПЕРІОД МІЖВОЄННОГО ДВАДЦЯТИЛІТТЯ У РІЗНОЖАНРОВІЙ ТВОРЧОСТІ Ю. ЛИПИ

У статті розглядається період міжвоєнного двадцятиліття у творчості Ю.Липи. Окреслення нового персонажу в ідеальній дійсності художнього тексту.

Ключові слова: міжвоєнне двадцятиліття, характер, концепція, новела.

Період міжвоєнного двадцятиліття був для української літератури часом активного пошуку героя. Окреслити постать нового персонажа в ідеальній дійсності художнього тексту означало для письменників із кола Юрія Липи віднайдення шляху до перемоги тієї справи національного визволення, котра зазнала поразки у визвольній боротьбі 1918–1921 років. Творення нового героя української літератури було проблемою світоглядною, мабуть, більшою мірою, ніж власне художньою. Порушуючи її у своїй різножанровій творчості, Ю.Липа взорував на Шевченка, відчувачи в ньому «моральну силу нового світогляду», «патос нового світу». Він писав у статті «Селянський король»:

«В 1920 році кореспондент варшавського «Робітника» в своєму репортажі з Київщини подивляє надзвичайну розповсюдженість цієї книжки (ідеться про «Кобзар») і культури її серед селян. В сучасних листах засланих на Сибір і Соловки селян несподівано, як виблиск сталі, світяться цитати його віршів. Його видавали не лише українці української культури. Видавали перед війною українці, що належали до чорносотенства, тепер видають українці, агенти большевизму. Видавали релігійні, як і антирелігійні, соціалісти й монархісти. І в виданнях, і в студіях над ним найчастіше приймали лише по певній цензурі, обтесаного, скаліченого, поменшеного.

В кліматі його творчості виростають у більшості органічні з'явища української літератури... Бо хто з письменників хоче бути українцем і втікти від нього – не втече. Хто хоче бути сильним в Україні без нього – не буде. Він є той, хто дасть ґрунт для зросту українських талантів творчості і волі. Він кермує Україною, як король» [2, с. 131-132].

Ясна річ, Ю.Липа має на увазі духовне провідництво Шевченка, що його трактує як володаря почуттів: «Називаю його королем, бо володіє своїм краєм автократично, як син стихії. Його влада найбільш абсолютна, невідклична і сторожка. Можна від неї відходити, жартами відпихати її, бавитись в урбанізми, машинізми, в харківські марксизми, київське слов'янофільство й інші слов'яно- і урбанотяпства, а однак влада його цілком несподівано показує себе то з усміху одиниці, то з безоглядності груп, то із жорстокости, радости чи мовчанки мас. Часами він пригадає військові кличі, часами дає захисний, родинний спокій.

І тому, коли б нас запитали голоси з Заходу: де ж ваша раса? навіщо ви існуєте? що ви розв'язуєте своїм існуванням? яку енергію розбуджуєте своєю ідеєю, своїм духовним лицем? і в кінці – що є вашим змістом і що даєте Європі? Можемо відповісти: «Ми раса, що її призначенням є визволити і утвердити вільне і можновладне селянство в Україні й її оточенню» [2, с. 32].

Наведено фінал статті «Селянський король» майже в повному обсягу, адже рецепція Шевченка має першорядне значення для розуміння світогляду Ю.Липи та його естетичної позиції. Шевченко – ідеальний